

74
Г 15

**ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Галєєва Антоніна Петрівна

УДК 378.1:37.011.3

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ
ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩОМУ АГРАРНОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дрогобич - 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Миколаївському державному аграрному університеті Міністерства аграрної політики України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Лузан Петро Григорович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
завідувач кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Козловська Ірина Михайлівна,
провідний науковий співробітник відділу
професійно-практичної підготовки
Львівського науково-практичного центру
ПТО АПН України;

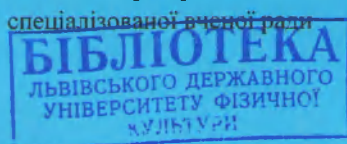
кандидат педагогічних наук, доцент
Слюсаренко Ніна Віталіївна,
Херсонський державний університет,
доцент кафедри педагогіки та психології.

Захист відбудеться 4 листопада 2009 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 36.053.01 у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка за адресою: 82100, м. Дрогобич, вул. І. Франка, 24, 2-й поверх, к. 20.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (82100, м. Дрогобич, вул. Лесі Українки, 2).

Автореферат розісланий 2 жовтня 2009 року.

Учений секретар

Пантюк Т.І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією із умов становлення України як самостійної, економічно незалежної держави є створення якісно нової системи освіти, в якій першорядні завдання стоять перед аграрною освітою. Сучасна система аграрної освіти повинна забезпечити навчання і виховання фахівця агропромислового комплексу відповідно до потреб суспільства, з урахуванням особистих якостей, кваліфікації, світогляду.

Вирішення цього завдання вимагає перегляду організаційно-педагогічних засад підготовки та виховання студентів вищих аграрних навчальних закладів. Сьогодні процес всебічного, гармонійного розвитку майбутніх фахівців-аграрників має яскраво виражені суперечності, водночас тісно пов'язані між собою проблеми. Суть їх полягає у наступному:

- багатство змісту й форм вияву навчально-виховного процесу у вищому аграрному навчальному закладі, розмаїтість інформації, яка надходить до студентів, форм організації їхнього гуртового життя, участь у виробничій праці, суспільно-політичній діяльності, з одного боку, повинні створювати сприятливі умови для всебічного гармонійного розвитку особистості, проте з іншого – об'єктивно сприяють зосередженості лише на фахових дисциплінах, монотехнізмі;

- сільська молодь, яка здебільшого складає студентський контингент вищого аграрного навчального закладу, потребує особливої уваги у виховній позааудиторній роботі, оскільки мало обізнана з реаліями міського середовища, що часто виявляється агресивним до неї; розширення ж аудиторних додаткових занять зі спеціальностей заповнює студентський робочий день, у той же час не дає можливості розвиватися всебічно і задовольняти свої непрофесійні інтереси та потреби.

Конкретні соціологічні дослідження засвідчують реальність зазначеного протиріччя: чимало студентів використовують свій вільний час для підготовки до практичних та лабораторних завдань. Унаслідок цього вищий аграрний навчальний заклад на практиці нерідко сприяє односторонній професійній орієнтації студентів, далеко не повною мірою реалізуючи мету всебічного гармонійного розвитку особистості. Тому одне з найважливіших завдань практичної і теоретичної педагогіки вищої школи полягає у тому, щоб знайти шляхи та засоби для усунення цього протиріччя.

Вивчення практики виховної роботи у вищих аграрних навчальних закладах України показало, що вона не має системного характеру. Особливо це стосується позааудиторної виховної роботи, яка недостатньо пов'язана з навчальним процесом і побудована переважно на окремих, разових заходах та епізодичній взаємодії колективів аграрних вищих навчальних закладів із соціальними інститутами і характеризується низькою активністю

студентського самоврядування та недостатнім організаційно-педагогічним забезпеченням.

Аналіз науково-методичної літератури довів, що проблемі виховання студентів у вищих навчальних закладах присвячено значну кількість наукових праць. Загальні питання теорії і практики виховної роботи відображено в дослідженнях А. Алексюка, В. Білоусової, С. Гончаренка, Н. Нічкало, Б. Ступарика, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, М. Ярмаченка та ін.

Методичні аспекти виховання студентів у вищій професійній школі висвітлено в працях С. Дем'янчука, Т. Дем'янюк, В. Заслуженюка.

Проблему організації виховної роботи зі студентами різних типів навчальних закладів у позаурочний час досліджували В. Бабич, А. Бойко, І. Винниченко, Г. Глухова, В. Жук, О. Кондратюк, В. Кузь, І. Мартинюк, В. Петрович.

Теорія і практика виховання у вищих аграрних навчальних закладах досліджувалася в наукових роботах Р. Балан, Л. Барановської, С. Заскалети, Д. Ішенка, П. Лузана.

Однак, як показав аналіз літературних джерел, проблема виховання студентів у вищих аграрних навчальних закладах не була предметом спеціального педагогічного дослідження. До цього часу не здійснено цілісного вивчення організації виховної роботи у вищих аграрних навчальних закладах, а також шляхів забезпечення її ефективності.

Актуальність проблеми, її недостатня наукова розробленість зумовили вибір теми дослідження **“Організаційно-педагогічні умови виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проведено у межах науково-дослідної теми “Теоретичні і методичні засади застосування інноваційних педагогічних технологій при підготовці фахівців у вищих аграрних навчальних закладах” (РК №0108U004905), яка виконується кафедрою педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Миколаївського державного аграрного університету (протокол №10 від 27 квітня 2005 р.) та узгоджено у Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол №9 від 25 листопада 2005 р.).

Мета дисертаційного дослідження полягає у виявленні та теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов ефективності виховної роботи у вищому аграрному навчальному закладі та експериментальній перевірці методики їх реалізації. Відповідно до цієї мети у роботі визначені такі завдання:

- проаналізувати історію становлення виховної роботи у вищих аграрних навчальних закладах України;

- виявити специфіку організації виховної роботи у вищих аграрних навчальних закладах України та особливості виховання у сучасних умовах;

- розробити модель системи виховної роботи у вищому аграрному навчальному закладі та експериментально перевірити її ефективність;

- визначити та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови ефективності виховання студентів вищих аграрних навчальних закладів;

- підготувати методичні рекомендації щодо організації виховної роботи у вищому аграрному навчальному закладі.

Об'єктом дослідження є навчально-виховний процес у вищих аграрних навчальних закладах III–IV рівнів акредитації.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі.

Методи дослідження ґрунтуються на загальнонаукових принципах проведення комплексних досліджень (*теоретичні* – вивчення й аналіз філософської, педагогічної, психологічної літератури та навчально-методичних джерел із проблеми дослідження; *емпіричні* – діагностичні (анкетування, тестування, опитування, інтерв'ю, бесіда), обсерваційні (спостереження), прогностичні (експертна оцінка, моделювання), експериментальні (констатувальний і формувальний експерименти), праксиметричні (аналіз результатів виховної діяльності), статистичної обробки результатів (системний, рівневий і математичний аналіз отриманих результатів), які взаємодоповнюють один одного та забезпечують можливість комплексного пізнання предмета дослідження.

Методологічною основою дисертації є базові положення про реформування навчально-виховного процесу в нормативних документах; наукові положення, які розкривають єдність пізнавальної і практичної діяльності, формування й розвиток особистості у виховній діяльності; системно-структурний і особистісно-діяльнісний підходи, що дозволяють розглядати суб'єкт як ціле, утворене в результаті взаємодії його елементів; теорії активізації виховної діяльності.

Наукова новизна і теоретичне значення результатів дисертації полягають у тому, що *уперше* із врахуванням специфіки вищих аграрних навчальних закладів III–IV рівнів акредитації *розроблено* модель системи виховної роботи, яка охоплює всі складові педагогічного процесу в аграрному університеті (навчальну та позааудиторну діяльність студентів, науково-педагогічне керівництво і студентське самоврядування); *обґрунтовано й експериментально перевірено* організаційно-педагогічні

умови, що забезпечують ефективність виховної роботи; *подальшого розвитку* набула методика виявлення рівнів національно-громадянської вихованості та професійних якостей студентів вищого аграрного навчального закладу.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що його результати покладено в основу розроблення методичних рекомендацій для науково-педагогічних працівників вищих аграрних навчальних закладів.

Результати дослідження можуть бути використані при розробці планів виховної роботи вищих аграрних навчальних закладів, проведенні науково-педагогічних досліджень, у процесі психолого-педагогічної підготовки викладачів вищих аграрних навчальних закладів.

Результати дослідження впроваджено в практику роботи Миколаївського державного аграрного університету (акт впровадження №448 від 12.03.2009), Херсонського державного аграрного університету (довідка від 14.02.2008), Полтавської державної аграрної академії (довідка №8-01-512 від 21.06.2007), Управління освіти і науки Миколаївської обласної державної адміністрації (довідка №920-11/17 від 11.03.2009).

Особистий внесок здобувача. У методичних рекомендаціях “Концептуальні засади громадянського виховання студентів Миколаївського державного аграрного університету”, написаних у співавторстві, авторів належать розділи (громадянсько-патріотичне виховання, морально-етичне виховання, правове виховання студентів Миколаївського ДАУ, художньо-естетичне виховання, трудове виховання, фізичне виховання студентів, формування здорового способу життя, висновки).

Апробація результатів дисертаційного дослідження здійснювалася на II Міжнародній науково-практичній конференції “Динаміка наукових досліджень” (м. Дніпропетровськ, 2003 р.), VII Міжнародній науково-практичній конференції “Наука і освіта 2004” (м. Дніпропетровськ, 2004 р.), I-й Міжнародній науково-практичній конференції “Науковий потенціал світу 2004” (м. Дніпропетровськ, 2004 р.), VII Міжнародній науково-методичній конференції “Вища технічна освіта: проблеми та перспективи розвитку в контексті Болонського процесу” (м. Київ, 2005 р.), Науково-практичному семінарі “Шляхи подальшого удосконалення навчального процесу в умовах інтеграції до Європейського освітнього простору та поглиблення спеціалізації” (м. Миколаїв, 2006 р.), VI Миколаївській обласній краєзнавчій конференції “Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження” (м. Миколаїв, 2006 р.), Миколаївській обласній краєзнавчій конференції “Культурний і побутовий взаємовплив українців та національних меншин Південної України” (м. Миколаїв, 2007 р.), Причорноморській регіональній науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу (м. Миколаїв, 2003 р., 2004 р., 2005 р., 2006 р., 2007 р., 2008 р., 2009 р.).

Публікації. Матеріали дослідження знайшли своє відображення у 16 публікаціях. З них 6 – статті, опубліковані у фахових наукових виданнях, 2 – методичні рекомендації, 8 – матеріали наукових конференцій.

Обсяг і структура дисертації зумовлені логікою наукового дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (242 найменувань). Робота містить 10 таблиць, 29 рисунків і 19 додатків на 119 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 320 сторінок, основний текст викладено на 178 с.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність і доцільність дисертаційного дослідження за обраною темою, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методологічні та теоретичні основи дослідження, етапи, методи дослідження, розкрито його наукову новизну, практичне значення, наведено дані про апробацію та впровадження результатів дисертаційного дослідження.

У *першому розділі* “**Виховна діяльність у вищому аграрному навчальному закладі як педагогічна проблема**” розглянуто історико-педагогічний аспект теорії виховання у вищих навчальних закладах, досліджено особливості методичної і теоретичної сутності виховної роботи та проаналізовано стан і специфіку виховного процесу в нових соціально-економічних умовах у вищому аграрному навчальному закладі.

Процес становлення всебічно гармонійно розвиненої особистості завжди був одним з головних компонентів вищої школи. Звичайно, що кожна історична доба репрезентувала його відповідно до притаманних їй соціокультурних та політичних умов. У зв'язку з цим у процесі наукової роботи розглянуто етапи становлення вищої освіти в Україні взагалі та її виховні студії, зокрема.

Матеріали дослідження дозволили зробити висновок, що виховна робота у XVIII та першій половині XIX ст. мала стихійний характер. Звичайно, це ні в якій мірі не стосується християнського виховання, яке було невід'ємною складовою навчального процесу. Світський характер мали виховні студії, пов'язані з аматорським театральним мистецтвом студентів. У другій половині XIX ст. виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах обмежувалося гуртковою діяльністю. Здебільшого гуртки мали технічне спрямування. В них студенти могли розкрити свої винахідницькі здібності. В радянській школі були розроблені основні теоретичні засади методики виховання. Надмірне ідеологічне нашарування часто перетворювало відлагоджений механізм на профанацію. Проте це стосувалося здебільшого практичної роботи.

Сьогодні сучасна вища школа впроваджує креативні підходи у виховній роботі, коли ініціатива студентів виступає одним із основних факторів, а виховний процес набуває форм безпосереднього, живого, людського контакту повноправних партнерів, зацікавлених у справі.

Головною особливістю сучасної вищої школи є її особистісна зорієнтованість. Сьогоднішній вищий навчальний заклад покликаний формувати нову генерацію української інтелігенції – компетентну, всебічно розвинену, творчу і відповідальну за себе та свої дії, здатну всі набуті знання й уміння активно спрямовувати на подальший розвиток незалежної української держави.

Означену наукову проблему ми досліджували на основі аналізу змісту системи понять і категорій, за допомогою яких виявляється сутність об'єктів, що вивчаються, зокрема таких категорій, як “організація”, “діяльність”, “виховання”.

На основі проаналізованої літератури та власних досліджень було сформульовано визначення “організаційно-педагогічних умов виховної діяльності”: сукупність положень, у яких відображено взаємозв'язок організаційних форм та педагогічного забезпечення їх функціонування, що ефективно впливає на процес формування особистості фахівця-аграрія.

Аналіз наукової літератури показав, що проблема організації виховної роботи у вищих аграрних навчальних закладах недостатньо розкрита. Разом із тим вдалося визначити основні організаційно-педагогічні умови ефективної виховної роботи у вищому аграрному навчальному закладі. До них відносимо: науково-методичне забезпечення виховного процесу (реалізація системного підходу); науково обґрунтовані концептуальні засади виховання студентів вищих аграрних навчальних закладів; високий рівень педагогічної майстерності викладача, майстерне володіння ним методами виховання; спільну корпоративну свідомість суб'єктів освітньо-виховної діяльності, студентське самоврядування; принцип виховання особистості в колективі.

Акцентована увага на специфіці виховного процесу у вищому навчальному закладі аграрного спрямування. Для її визначення було проаналізовано зміст навчально-виховного процесу, а також динаміку зміни розвитку вищих аграрних закладів України за останні чотири роки. Вона красномовно свідчить про стрімке зростання рівня освіти (відкриття нових факультетів, спеціальностей, спеціалізацій). Разом з тим зміни в соціо-політичному розвитку суспільства зумовлюють поглиблення виховного процесу, який органічно поєднується з процесом навчання.

У рамках дисертаційного дослідження було проведено констатувальний експеримент у Миколаївському, Херсонському аграрних університетах.

Полтавській державній аграрній академії. Ним було охоплено 25 академічних груп, 526 студентів та 156 педагогів. Були застосовані такі методи педагогічного дослідження: анкетування, інтерв'ю, вивчення документації (планів виховної роботи, розкладів роботи клубів, гуртків, секцій, планів позааудиторних заходів, сценаріїв).

Аналіз планів виховної роботи показав, що в них було передбачено недостатньо заходів щодо виховання цивілізованої підприємливості, формування морально-етичної, громадянської та екологічної культур, комунікативних здібностей.

Проведене дослідження і власний досвід роботи свідчать, що основною формою виховної діяльності у вищих аграрних навчальних закладах є мистецькі заходи, участь студентства в художній самодіяльності. Важливою інтегрованою інституцією просвітницького, виховного та емоційно-чуттєвого напрямків виступають музеї. Саме в них поєднуються інформативний і емоційний елементи світосприйняття.

Проте практика показує, що позааудиторною роботою займаються лише деякі педагоги-ентузіасти, хоча це справа всього колективу, адже позааудиторна діяльність є складовою навчально-виховного процесу. Вважаємо, що заохочувальні заходи з боку керівництва вищого навчального закладу зможуть мотивувати позааудиторну виховну діяльність викладачів.

Таким чином, аналіз наукової літератури та новітніх педагогічних досліджень дозволив нам дійти висновку, що в основу навчально-виховного процесу вищих аграрних навчальних закладів потрібно покласти ідеї громадянськості, високої моралі, сумління, чесного підприємництва, добра і добросовісності.

Основними завданнями виховної роботи у вищих аграрних навчальних закладах є: розвиток високого професіоналізму, який включає глибокі фахові знання і широку гуманітарну підготовку; здатність до самостійного мислення, прийняття нестандартних, оригінальних рішень; висока культура ділового спілкування; формування духовності, яка передбачає становлення високої моральності, естетичних смаків та ідеалів; утвердження почуття громадянськості, що базується, з одного боку, на толерантності, з іншого, на любові до рідної землі та примноженні її багатства.

Виховання майбутнього фахівця у вищих аграрних навчальних закладах має багато спільного із вихованням фахівців інших профілів (виховний ідеал, загальна мета, принципи, методи виховання тощо). Специфічні особливості підготовки фахівців аграрного підприємницького профілю полягають у тому, що, виховуючи студентів на ідеях патріотизму, моральності, добра і краси, необхідно акцентувати увагу на притаманних підприємцю, який працює в аграрно-промисловому комплексі, моральних рисах.

Посилення виховної спрямованості предметів гуманітарного та соціально-політичного, а особливо фундаментального та професійно-орієнтованого, циклів покликано забезпечити формування особистості громадянина, якому притаманні висока моральність і почуття відповідальності, високий професіоналізм та підприємницький хист.

Перед керівниками, педагогічними працівниками та організаторами студентського самоврядування вищих аграрних навчальних закладів постають значні труднощі у визначенні виховної мети і завдань у викладанні фахових предметів, їх зв'язку з метою та змістом планів виховної роботи, спрямованих на виховання конкурентоспроможного, гуманістично спрямованого фахівця-аграрія.

Аналіз стану організації виховної роботи у вищих аграрних навчальних закладах України дав можливість констатувати, що вона носить безсистемний, епізодичний характер: відсутній комплексний підхід до планування виховних заходів, не враховуються вікові особливості студентів, не визначено чіткого режиму діяльності студентів, немає належної матеріально-технічної бази, відсутня система взаємодії із соціальними інститутами, недостатньо використовуються комплексні позааудиторні форми роботи, студентське самоврядування. Причиною такого стану є відсутність науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо забезпечення організації виховної роботи.

Отже, для підвищення ефективності виховання студентів вищих аграрних навчальних закладів необхідно створити модель системи виховної роботи та науково обґрунтувати організаційно-педагогічні умови її забезпечення.

У другому розділі **“Теоретико-методичні аспекти виховної діяльності у вищих аграрних навчальних закладах”** представлено обґрунтування організаційно-педагогічних умов удосконалення виховної діяльності, розроблено систему виховної діяльності та методику її організації у вищому аграрному навчальному закладі.

Доведено, що сучасність ставить нові завдання перед системою аграрної освіти, яка, в свою чергу, покликана не лише дати фахову освіту, але й сформуванати всебічно розвинену особистість, здатну оперативіно реагувати на будь-які інноваційні технології та соціальні умови. У роботі досліджено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови удосконалення виховної діяльності у вищих аграрних навчальних закладах.

За останні п'ятнадцять років в Україні опубліковано низку наукових видань з педагогіки та психології, в яких викладені нові прогресивні психолого-педагогічні ідеї, що ґрунтуються на креативних засадах. Проте з різних причин викладачі вищих аграрних закладів, які переважно не мають

педагогічної освіти, не користуються спеціальною педагогічною літературою. Саме тому у вищих аграрних навчальних закладах процес оволодіння психолого-педагогічними знаннями забезпечується на курсах підвищення кваліфікації, семінарах молодого викладача, методичних об'єднаннях, педагогічних читаннях та науково-практичних конференціях.

Для розв'язання означеної проблеми особистість вихователя є особливо значимою. Саме особистісний педагогічний вплив, побудований на партнерських відносинах, є пріоритетом сучасної креативної педагогіки, а в нашому випадку є важливою педагогічною умовою системи виховної роботи. Серед методів і форм виховання пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості студентів.

Важливою умовою успішного виконання основних завдань виховного процесу є застосування науково обґрунтованої системи виховання. Це впорядкована сукупність взаємопов'язаних педагогічних заходів упродовж навчальної та позанавчальної діяльності студентів відповідно до навчальних програм, перспективних та поточних планів, шляхом використання системних форм виховної роботи за умов наявності відповідної матеріально-технічної бази, взаємодії колективу вищого аграрного навчального закладу з соціальними інститутами, інтегрованого науково-педагогічного керівництва і студентського самоврядування.

Пріоритетною засадою виховної діяльності вищого аграрного навчального закладу є методика її організації. Важливої ролі набуває виховний зміст предметів гуманітарного та соціально-економічного циклу. В планах цих дисциплін повинні враховуватися, крім навчальних, виховні завдання, але, як доводить наше дослідження, у більшості випадків вони відсутні.

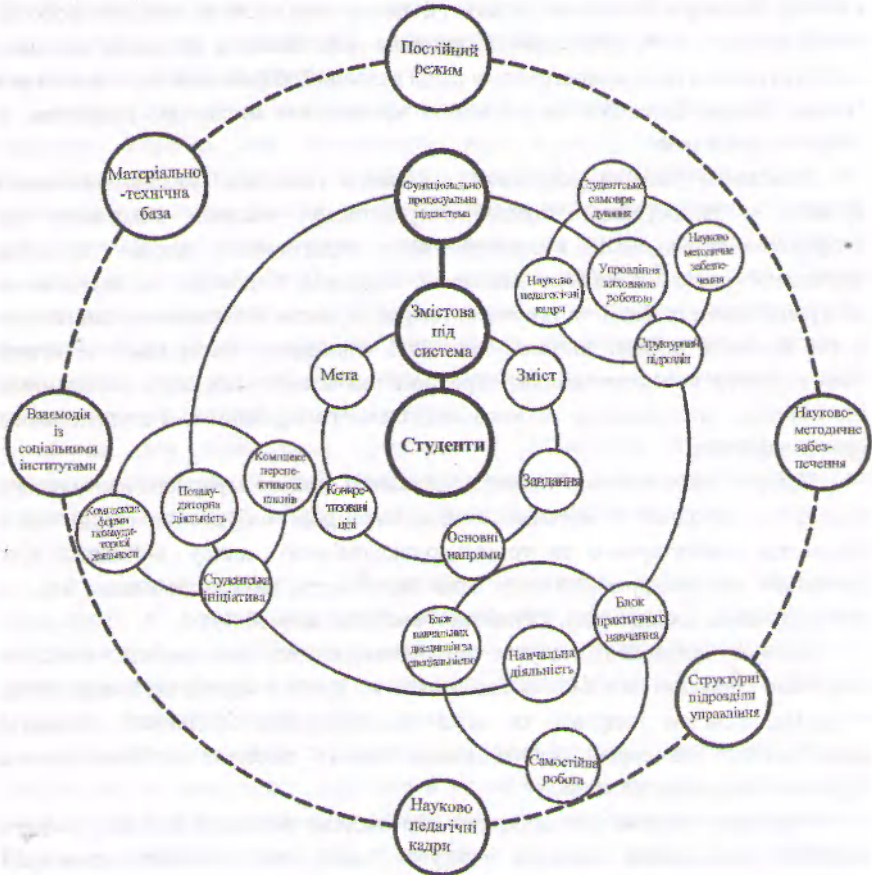
Значної важливості набуває позанавчальна виховна робота, оскільки навчальні програми не в змозі задовольнити всі духовні запити студентів. Мета, завдання, основні напрями та зміст позааудиторної діяльності студентів визначаються системою перспективних планів виховної роботи вищого аграрного навчального закладу.

У розділі переконливо доведено, що система виховної роботи у вищих аграрних навчальних закладах виступає запорукою успішної організації виховної діяльності. Тому чіткий розклад занять наукових гуртків, секцій фізичного виховання, студентських клубів, колективів художньої самодіяльності повинен існувати у кожному вищому аграрному навчальному закладі.

З метою досягнення дієвості системи виховної роботи складаються перспективні плани виховної роботи вищого навчального закладу, а також

кожного зі структурних підрозділів на п'ять років, плани виховної роботи на рік та плани проведення позааудиторних заходів. Тільки за таких умов може ефективно працювати модель виховного процесу.

Розроблена в ході дослідження модель системи виховної роботи вищого аграрного навчального закладу (рисунком) є науково обґрунтованою схемою, зразком для створення системи виховної роботи вищого аграрного закладу освіти. Вона включає дві підсистеми: змістову та функціонально-процесуальну.

Модель системи виховної роботи у вищому аграрному навчальному закладі

Змістова підсистема визначає мету, цілі та виховні завдання, основні напрями та зміст виховної роботи аграрного університету. Функціонально-

процесуальна підсистема охоплює навчальну та позааудиторну діяльність студентів і управління нею.

Сучасні вимоги до фахівця-аграрія зумовили потребу розроблення концептуальних засад громадянського виховання студентів, у яких із врахуванням специфіки аграрного університету обґрунтовуються основні напрями, принципи, форми і методи, а також науково-педагогічне та організаційно-методичне забезпечення цього процесу. Користуючись ними, професорсько-викладацький склад вищого аграрного навчального закладу має можливість визначити конкретні завдання щодо формування національної свідомості, моральної, правової, мовної, художньо-естетичної, екологічної та фізичної культури студентів у процесі навчальної та позанавчальної діяльності.

У *третьому розділі* **“Експериментальні дослідження ефективності організації виховної роботи у вищому аграрному навчальному закладі”** подано загальну характеристику засобів і шляхів, необхідних для реалізації визначених організаційно-педагогічних умов, окреслено етапи експериментальної роботи, проаналізовано її результати.

Розроблена в ході дослідження модель виховної роботи зі студентами була покликана поліпшити стан виховної роботи у вищих аграрних навчальних закладах, беручи до уваги їх специфіку. Змістовою підсистемою виховної роботи стали **“Концептуальні засади виховання студентів вищого аграрного навчального закладу”**. Їх експериментальна перевірка здійснювалась на базі Миколаївського державного аграрного університету.

Нами було охарактеризовано критерії оцінювання вихованості студентів. Провідні українські науковці дають їм різні визначення, але ми у дисертаційному дослідженні сформувавши власний підхід. На нашу думку, критеріями вихованості виступають такі головні якості особистості, як сумлінність, ввічливість, культура поведінки, дисциплінованість, відповідальність, світоглядні переконання, толерантність. Вихованість особистості визначається не окремими якостями, а їх сукупністю, рівнем розвитку.

Базуючись на опрацьованих психолого-педагогічних роботах, відповідно до мети нашого дослідження, ми визначили такі критерії ефективності організації виховної роботи у вищому аграрному навчальному закладі:

1. Забезпечення системного підходу до реалізації функціонально-процесуальної підсистеми виховної роботи у вищому аграрному навчальному закладі, а саме: дотримання постійного режиму навчальної та позааудиторної діяльності студентів, організацію її на основі системних форм роботи, взаємозв'язок із соціальними інститутами.

2. Науково обґрунтовані концептуальні засади виховання студентів

вищого аграрного навчального закладу на ідеях національної свідомості і людської гідності, любові до рідної землі, моральності, доброзичливості, професіоналізму, на бажанні працювати задля розквіту держави; високий рівень педагогічної майстерності викладача, майстерне володіння методами виховання, спільна корпоративна свідомість суб'єктів освітньо-виховної діяльності.

3. Використання ефективної технології управління виховною роботою вищого аграрного навчального закладу, тобто визначення функціональних обов'язків керівників університету та його структурних підрозділів, змісту науково-педагогічного керівництва, структури і функцій органів студентського самоврядування та методичного забезпечення виховної роботи у вищому аграрному навчальному закладі.

На основі обґрунтованих концептуальних засад було схарактеризовано рівні критеріїв виховання (достатній, середній, низький) за такими показниками: формування громадянської свідомості; моральної, духовної та правової культури; мовленнєвої та художньо-естетичної культури; фізичної культури; професійних якостей.

Порівняльний аналіз організації виховної роботи в експериментальних групах Миколаївського державного аграрного університету (відповідно до розробленої моделі) та контрольних (без використання моделі) показав, що у першому випадку модель виховної роботи та методика реалізації системного підходу дозволили домогтися підвищення рівня виховної спрямованості навчального процесу, зростання ефективності навчальної та позааудиторної діяльності студентів.

Аналіз проведеної роботи показав зростання показників організаційно-виховної роботи в експериментальних групах. Це пояснюється тим, що викладачі в експериментальних групах планують виховну роботу зі студентами завдяки розробленим рекомендаціям (Концептуальні засади громадянського виховання студентів у Миколаївському державному аграрному університеті), в яких розкрито основні напрями формування особистості фахівця-аграря, а також громадянина України.

Дослідження довело, що використання розроблених нами методичних рекомендацій в експериментальних групах для визначення змістової підсистеми виховної роботи у значній мірі сприяло вдосконаленню планування виховних завдань у процесі вивчення програмного матеріалу з усіх предметів, визначенню виховної спрямованості навчальної та позааудиторної діяльності студентів вищих аграрних навчальних закладів.

Одним із основних компонентів розробленої системи виховної роботи вищого аграрного навчального закладу є організація позааудиторної діяльності студентів завдяки системному підходу, що дає можливість

спланувати проведення циклу взаємопов'язаних заходів, які розкривають конкретну тему чи напрям виховання. Система виховної роботи не буде дієздатною, якщо підхід до виховання буде здійснюватися одноразовими, логічно не пов'язаними між собою позааудиторними заходами.

Для оцінювання результативності виховання в експериментальних та контрольних групах Миколаївського державного аграрного університету було запроваджено статистично-математичне порівняння результатів контрольної та експериментальної досліджень. Запроваджена технологія математично-статистичного аналізу (у вигляді багатовимірного факторного аналізу) дозволила виявити серед студентів вищого аграрного навчального закладу три найбільш незалежні одна від одної якості, що мають найбільший ступінь вираження: громадянська свідомість, професійні якості, екологічна та фізична культура. Вони хоча і незалежні, проте по відношенню до них присутня найбільша мінливість серед респондентів. Дослідження було проведено на основі аналізу і математичного опрацювання анкет студентів контрольних та експериментальних груп.

Рівень сформованості громадської свідомості підвищився з 54,8% до 63,2%; рівень сформованості моральної, духовної та правової культури – з 57,8% до 66,5%; рівень сформованості мовленнєвої та художньо-естетичної культури – з 46,1% до 58,8%; рівень сформованості фізичної культури – з 39,9% до 41,2%; рівень сформованості професійних якостей фахівця-аграрія – з 29% до 42%.

Результати експерименту свідчать про те, що досягти істинного підвищення рівня вихованості студентів можна шляхом впровадження науково обґрунтованої системи виховної роботи.

Аналіз проведеної роботи засвідчив, що студенти експериментальних груп беруть активну участь у позааудиторних формах роботи – клубах, гуртках різних напрямків, спортивних секціях, відвідуванні театрів, музеїв тощо.

Порівняльний аналіз результатів констатувального і формувального експериментів підтвердив гіпотезу, засвідчив значне підвищення рівня ефективності виховної роботи у вищих аграрних навчальних закладах.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено і запропоновано практичні шляхи розв'язання проблеми підвищення рівня організації виховної роботи у вищому аграрному навчальному закладі, що ґрунтується на визначенні організаційно-педагогічних умов, необхідних для реалізації цього процесу.

1. Виховна робота у вищих навчальних закладах України XVIII – першої половини XIX ст. була тісно пов'язана з духовним християнським

вихованням. У другій половині XIX ст. широкого розповсюдження набули позитивістські теорії, студенти залучалися до роботи в численних гуртках технічної творчості. Активною формою виховної роботи виступало студентське самоврядування. Основні теоретичні засади методики виховання, її системність були розроблені і впроваджені у радянську добу, але надмірне ідеологічне переважання часто перетворювало відлагоджений механізм на профанацію. Проте створені і розроблені в радянській школі системні підходи у вихованні не втратили своєї актуальності і можуть служити основою для розробки нових моделей виховної роботи. Перші роки української державності були означені зверненням до українських принципів родинного виховання, що трансформувалися в принципи національного виховання.

2. Організаційно-педагогічними умовами забезпечення ефективності виховної роботи вищого аграрного навчального закладу освіти є:

- впровадження науково обґрунтованої системи виховної роботи вищого аграрного навчального закладу;

- реалізація системного підходу на основі розробленої моделі для досягнення відповідності змісту, форм і методів виховної діяльності, покликаної виховати конкурентоспроможного фахівця-аграрія на засадах людяності і громадянськості;

- науково обґрунтовані концептуальні засади виховання фахівців вищого аграрного навчального закладу на ідеях національної свідомості і людської гідності, громадянської вихованості, моральності, любові до рідної землі, добродійності, професіоналізму, на бажанні працювати задля розквіту держави;

- високий рівень педагогічної майстерності викладача, майстерне володіння ним методами виховання, спільна корпоративна свідомість суб'єктів освітньо-виховної діяльності;

- залучення студентів до активної навчально-виховної діяльності через самоврядування та організацію позааудиторних виховних заходів;

- впровадження креативних підходів у виховній роботі, коли ініціатива студентів виступає одним з основних факторів, а виховний процес набуває форм безпосереднього, живого, людського контакту повноправних партнерів, зацікавлених у справі.

3. Проведене дослідження довело, що модель системи виховної роботи – це сукупність взаємозалежних і взаємопов'язаних підсистем (змістової та функціонально-процесуальної), а організація виховної роботи у вищому аграрному навчальному закладі повинна відповідати вимогам системного підходу і передбачати функціонування таких компонентів: системи планів, змісту, науково-обґрунтованого режиму діяльності, комплексних форм організації роботи і взаємодії з соціальними інститутами, студентського

самоврядування, методичного забезпечення й управління навчальною та позааудиторною діяльністю студентів.

4. Аналіз результатів констатувального та формувального експериментів дає підставу зробити висновок про правомірність робочої гіпотези, досягнення мети і вирішення завдань дослідження.

Критеріями ефективності організації виховної роботи у вищому аграрному навчальному закладі визначено:

- реалізація системного підходу, науково-методичне забезпечення виховного процесу;
- науково обґрунтовані концептуальні засади виховання студентів;
- високий рівень педагогічної майстерності викладача;
- студентське самоврядування та ініціатива.

5. У ході науково-дослідної роботи були розроблені методичні рекомендації щодо організації виховної роботи у вищому аграрному навчальному закладі. Метою діяльності вищого аграрного навчального закладу має бути підготовка свідомого громадянина, патріота, тобто людини, якій притаманні позитивні особистісні якості й риси характеру, світогляд, спосіб мислення, почуття, вчинки, поведінка, спрямовані на саморозвиток і розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні, ініціативного, висококваліфікованого, конкурентоспроможного фахівця. Цей процес вимагає формування громадянської культури, виховання фахівців, що є вічним атрибутом суспільства, а також розроблення нової моделі системи виховної роботи, оновлення її змісту, визначення організаційно-педагогічних умов ефективності, підвищення професійної кваліфікації науково-викладацького складу, суб'єкт-суб'єкту взаємодію викладача і студента.

Запропонований у дослідженні варіант розв'язання проблеми вдосконалення виховної діяльності вищих аграрних навчальних закладів не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми.

Перспективними напрямками дослідження цієї проблеми вважаємо такі: здійснення порівняльного аналізу зарубіжного досвіду щодо виховної діяльності у вищих аграрних навчальних закладах; врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів у процесі виховної роботи; підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності викладачів-аграріїв з вузькою спрямованістю на специфіку конкретного фаху; подальший пошук активних форм і методів удосконалення позааудиторної виховної діяльності фахівців-аграріїв. Вивчення потребують вплив професійної спрямованості предметів гуманітарного та соціально-економічного циклів на рівень підготовки випускників, теоретико-методичні основи підготовки викладачів для вищих аграрних навчальних закладів, готових і до позааудиторної виховної роботи.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Галєєва А.П. Історико-педагогічний аспект теорії виховання у вищих навчальних закладах / А.П. Галєєва // Наукові записки: Зб. наук. статей. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Вип. 67. – С. 95–109.
2. Галєєва А.П. Специфіка виховного процесу у вищому навчальному закладі аграрного спрямування / А.П. Галєєва // Наукові записки: Зб. наук. статей. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Вип. 65. – С. 38–49.
3. Галєєва А.П. Організаційно-педагогічні умови вдосконалення виховної діяльності у вищих аграрних навчальних закладах / Галєєва А.П. // Зб. наук. праць. Педагогічні науки. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. – Вип. 46. – С. 197–203.
4. Галєєва А.П. Проблеми вдосконалення системи виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі / А.П. Галєєва // Наукові записки: Зб. наук. статей. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Вип. 68. – С. 58–69.
5. Галєєва А.П. Методика і теоретична сутність виховної роботи в нових соціально-економічних умовах у вищому аграрному навчальному закладі // А.П. Галєєва // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Зб. наук. праць. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2007. – Вип. 33. – С. 25–29.
6. Галєєва А.П. Культура застосування інноваційних технологій у вищому аграрному навчальному закладі / А.П. Галєєва // Вересень: Науково-методичний, інформаційно-освітній журнал. – Миколаїв, 2008. – №1–2. – С. 81–87.

Методичні рекомендації:

7. Михайлюк В.О. Концептуальні засади громадянського виховання студентів Миколаївського державного аграрного університету: Навчально-методичний посібник / В.О. Михайлюк, А.П. Галєєва. – Миколаїв: МДАУ, 2007. – 104 с.
8. Галєєва А.П. Методичні рекомендації по організації виховного процесу у вищих аграрних навчальних закладах / А.П. Галєєва. – Миколаїв: МДАУ, 2008. – 51 с.

Матеріали доповідей на наукових конференціях:

9. Галєєва А.П. Керівництво дозвіллям студентів / А.П. Галєєва // Динаміка наукових досліджень – 2003: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф.: Тези доп. – Дніпропетровськ, 2003. – Т. 31. – С. 4–5.
10. Галєєва А.П. Засоби діагностики творчих здібностей у студентів інженерних спеціальностей / А.П. Галєєва, К.М. Горбунова // Науковий

потенціал світу – 2004: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф.: Тези доп. – Дніпропетровськ, 2004. – Т. 53. – С. 10–14.

11. Галєєва А.П. Планування виховної роботи як чинник оптимізації виховного процесу / А.П. Галєєва // Наука і освіта: 36 наук. праць. – Дніпропетровськ, 2004. – Т. 41. – С. 15–16.

12. Галєєва А.П. Роль студентського самоврядування в організації навчально-виховного процесу в вищому навчальному закладі / А.П. Галєєва // Вища технічна освіта: проблеми та перспективи розвитку у контексті Болонського процесу: Міжнар. наук.-практ. конф., 2005 р.: Тези доп. – К.: Політехніка, 2005. – С. 218–220.

13. Галєєва А.П. Деякі питання організації виховної роботи в аграрному вищому навчальному закладі / А.П. Галєєва // Наука і методика: 36. наук.-метод. праць. – К.: Аграрна освіта, 2006. – Вип. 7. – С. 150–154.

14. Галєєва А.П. Роль і значення музейної педагогіки в системі навчально-виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі / А.П. Галєєва // Історія. Етнографія. Культура. Освіта. Нові дослідження: VI Миколаївська обл. краєзн. конф., 2006 р.: Тези доп. – Миколаїв: Можливості Кіммерії, 2006. – С. 270–273.

15. Галєєва А.П. Студентське самоврядування в організації навчально-виховного процесу / А.П. Галєєва // Шляхи подальшого удосконалення навчального процесу в умовах інтеграції до Європейського освітнього простору та поглиблення спеціалізації: Наук.-практичний семінар, 2006 р.: Тези доп. – Миколаїв: МДАУ, 2006. – С. 62–65.

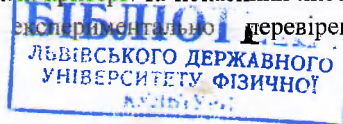
16. Галєєва А.П. Національно-громадянське виховання студентів як фактор їх духовної культури / А.П. Галєєва // Культурний і побутовий взаємовплив національних меншин та українців Південної України: 36. наук. праць. – Миколаїв, 2008. – С. 43–51.

АНОТАЦІЯ

Галєєва А.П. Організаційно-педагогічні умови виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності: 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка. – Дрогобич, 2009.

Дослідження присвячене проблемі удосконалення виховного процесу у вищому аграрному навчальному закладі. Уточнено зміст поняття “виховна діяльність викладача-аграрія”; проаналізовано стан і з’ясовано особливості організації виховної діяльності у вищому закладі аграрного спрямування; розроблено модель виховного процесу, а також критерії та показники якості виховної діяльності; обґрунтовано та експериментально перевірено

організаційно-педагогічні умови вдосконалення виховної діяльності викладачів вищого аграрного навчального закладу і підтверджено результативність їх реалізації.

Ключові слова: виховна діяльність, організаційно-педагогічні умови, системність виховної роботи, вищий аграрний навчальний заклад, виховні заходи.

АННОТАЦІЯ

Галеева А.П. Организационно-педагогические условия воспитательной деятельности в высшем аграрном учебном заведении. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Дрогобычский государственный педагогический университет им. Ивана Франко. – Дрогобыч, 2009.

Исследование посвящено анализу и обоснованию организационно-педагогических условий процесса воспитания в высшем аграрном учебном заведении. Особое внимание уделяется исследованию педагогических и теоретических основ воспитательной деятельности в контексте креативной педагогики, особенностям воспитания специалиста-аграрника. Определены факторы, влияющие на качество воспитательной деятельности преподавателя высшего аграрного учебного заведения.

В работе проанализирован историко-педагогический аспект теории воспитания в высших учебных заведениях. Отмечен переход от традиционного духовного воспитания XVIII в. к любительским театральным представлениям в начале XIX в., а также к деятельности технических кружков во второй половине XIX в. Особый акцент делается на достижениях советской школы, когда были разработаны основные теоретические основы методики воспитания. Несмотря на чрезмерную идеологизацию, они не утратили своей актуальности и могут служить основой для разработки новых системных моделей воспитательной работы, в частности модели воспитания в высшем аграрном учебном заведении.

Определены организационно-педагогические условия, которые влияют на усовершенствование воспитательного процесса, а именно: научно-методическое обеспечение воспитательного процесса (реализация системного подхода); научно обоснованные концептуальные основы воспитания студентов высшего аграрного учебного заведения на идеях национального сознания и человеческого достоинства, гражданской воспитанности, моральности, любви к родной земле, добропорядочности, профессионализма, на желании работать на благо государства; высокий уровень педагогического мастерства преподавателя, владение им методами

воспитания, совместное корпоративное сознание субъектов учебно-воспитательной деятельности; привлечение студентов к активной учебно-воспитательной деятельности посредством самоуправления и организации внеурочных форм воспитательной работы; принцип воспитания в коллективе, внедрение креативных подходов в воспитательной работе, когда инициатива студентов является одним из основных факторов, а воспитательный процесс приобретает форму непосредственного человеческого контакта полноправных партнеров, заинтересованных в деле.

Ключевые слова: воспитательная деятельность, организационно-педагогические условия, системность воспитательной работы, высшее аграрное учебное заведение, воспитательные мероприятия.

ANNOTATION

Galeeva A.P. Organizational and Pedagogical Conditions of Educational activity at Agrarian University – Manuscript.

The dissertation for completion of a scientific degree of the candidate of pedagogical Sciences, specialty 13.00.07 – theory and methods of upbringing. – The Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University. – Drohobych, 2009.

The research is devoted to the improvement of education process at agrarian university. The meaning of the nation of “education activity of an agrarian lecturer” has been determined; the condition and features of education work organization at the agrarian university have been analyzed; a model of education process and criteria and quality indices of education activity have been developed; the organizational and pedagogical conditions for improvement of education activity at the agrarian university have been grounded and experimentally tested and the effect of their realization has been proved.

Key words: education work, organizational and pedagogical conditions, system of education work, agrarian university, education activities.